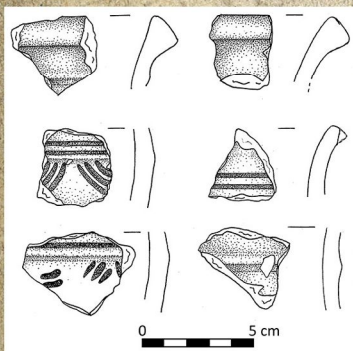

Materiały z osady kultury trzcinieckiej i cmentarzyska tarnobrzeskiej kultury łużyckiej ze stanowiska Wierzawice 4 w świetle źródeł archeologicznych i danych antropologicznych

(Joanna Adamik, Marcin Burghardt, Wojciech Rajpold, Joanna Rogóż, Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego)

HISTORIA BADAŃ

Stanowisko nr 4 w Wierzawicach (ryc. 1) zostało odkryte przez A. Jodłowskiego i A. Talarą w r. 1961. Znalaziono wówczas fragmenty ceramiki, które określono jako należące do kultury łużyckiej. W 1978 roku na stanowisku tym podjęte zostały badania ratownicze pod kierownictwem K. Moskwy. Objęły one północno-wschodni kraniec stanowiska. W trakcie badań odkryto relikty osady kultury trzcinieckiej oraz cmentarzysko I fazy rozwojowej tarnobrzeskiej kultury łużyckiej (dalej TKL). Materiały z tych badań opublikowane zostały przez K. Moskwę w 1984 roku (K. Moskwa 1984). Kolejne badania wykopaliskowe podjęte zostały w 2001 roku pod kierownictwem K. Ormiana. W trakcie tych badań obok znanych z wcześniejszych badań materiałów kultury trzcinieckiej i TKL odkryto także pojedyncze zabytki (ceramikę) z okresu wpływów rzymskich, późnego średniowiecza i nowożytności. Wyniki tych badań nie doczekały się publikacji.

Ryc. 2. Wybrane materiały kultury trzcinieckiej.

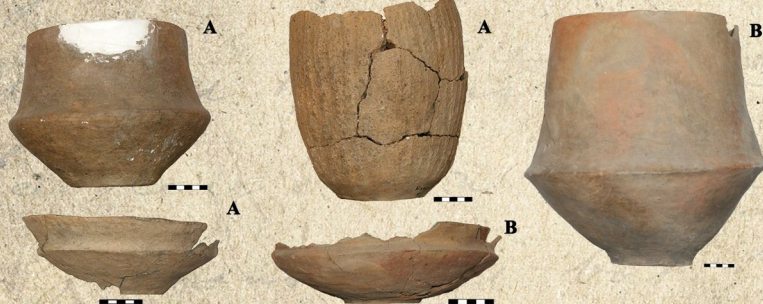
Ryc. 3. Zabytki brązowe TKL z cmentarzyska.

MATERIAŁY KULTURY TRZCINIECKIEJ

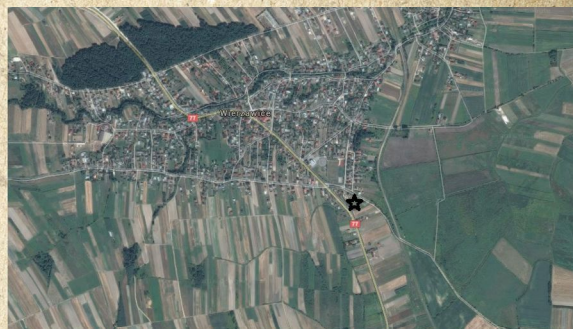
Materiały kultury trzcinieckiej z Wierzawic, stan. 4 reprezentowane są przez obiekty osadowe oraz stosunkowo liczne fragmenty naczyń pochodzące z całej przebadanej powierzchni stanowiska. Obiekty osadowe reprezentowane są przez 11 dolków posłupowych, z których 10 stanowi prawdopodobnie relikt budowli słupowej, być może o charakterze mieszkalnym (?). Materiały ceramiczne reprezentowane są przez fragmenty naczyń o typowych „klasycznych” cechach tj. z pogrubionymi i skośnie ściętymi krawędziami wylewów. Towarzyszy im ornamentacja w postaci poziomych żłobków i linii rytych oraz stosunkowo często występujące poziome listwy plastyczne (ryc. 2).

MATERIAŁY TARNOBRZESKIEJ KULTURY ŁUŻYCKIEJ

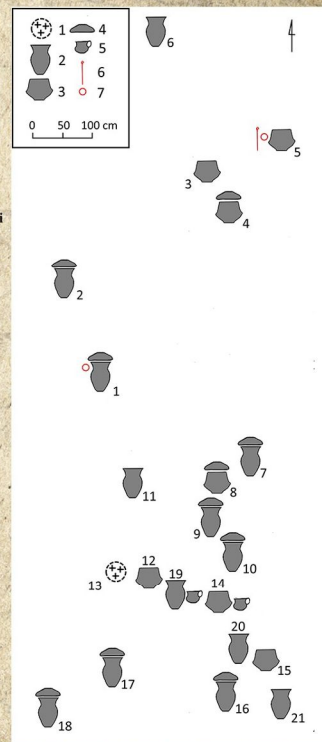
Materiały TKL z Wierzawic, stan. 4 reprezentowane są przez znaleziska grobowe (ryc. 3, 5), osadowe i luźne. Zespoły grobowe reprezentowane są przez co najmniej 21 grobów ciałopalnych popielnicowych oraz pojedyncze groby ciałopalny jamowy i szkieletowy (z 2001 r.). Cechy obrządku pogrzebowego przedstawione zostały w postaci graficznej na rycinie 4. Materiały osadowe reprezentowane są przez co najmniej 14 obiektów o charakterze osadowym (?) odkrytych w 2001 r. Ze względu na braki w dokumentacji nie możliwe jest określenie rodzaju tych obiektów oraz przesłanie ich lokalizacji jak i zachodzących pomiędzy nimi relacji. Najliczniejszą kategorię zabytków stanowią tzw. luźne fragmenty ceramiki, na które natrafiono w trakcie eksploracji warstw w ramach poszczególnych wykopów. Na podstawie zachowanych fragmentów naczyń zebrany materiał można podzielić na naczynia wazowate, garnki, misy, kubki (czterpaki) i talerze-placki. Elementy obrządku pogrzebowego oraz materiał ceramiczny TKL pozwala określać, że na stanowisku Wierzawice 4 odkryto źródła reprezentowane przez kolejne fazy rozwojowe tego ugrupowania kulturowego. Najwcześniejszy horyzont znalezisk związanych z I fazą rozwojową TKL reprezentowany jest tutaj przez większą część grobów oraz pochówków szkieletowy. Nowsze badania nad ceramiką TKL wskazują na to, że cmentarzysko to użytkowane było również w II fazie. Znacznie szerszą chronologię posiada natomiast materiał osadowy i luźne fragmenty ceramiki, wśród których spotykane są formy reprezentujące zarówno fazę I, jak i II. Poza nimi w materiale osadowym spotykane są także formy typowe dla zespołów późnotarnobrzeskich.

Ryc. 5. Wybrane materiały TKL z cmentarzyska (A – materiały z I fazy TKL; B – materiały z II fazy TKL).

Ryc. 1. Ogólna lokalizacja stanowiska 4 w Wierzawicach.

Ryc. 4. Plan cmentarzyska TKL – rozmieszczenie grobów z badań Kazimierza Moskwy. Cechy wyposażenia i obrządku pogrzebowego: 1 – grób jamowy; 2-3 – groby popielnicowe; 2 – garnek esowaty (popielnica), 3 – naczynie wazowate (popielnica); 4 – misa półkula lub profilowana; 5 – przystawka – kubek profilowany lub inne naczynie; 6 – szpila brązowa; 7 – bransolety z taśmy brązowej (wg K. Moskwy 1984 z uzupełnieniami autorów).

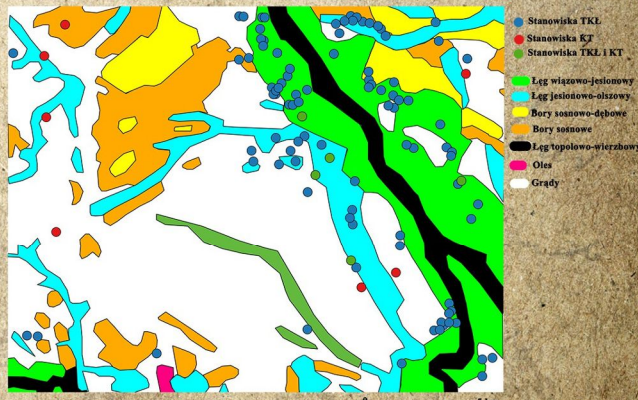
Nr grobu	Wiek	Płeć	Liczba os.	Masa (g)	Fragmenty słabiej przepalone	St. przepalenia
1	infans I (ok. 4 lat?)	?	1	328,6	---	równomierny
2	maturus, ?	M, M?	2	2133,4	tak	nierównomierny
3	---	---	---	---	---	---
4	infans II	?	1	76,9	---	równomierny
5	infans II (12 lat)	?	1	603,6	tak	równomierny
6	dorosły	?	1	841,3	tak	równomierny
7	adultus	M?	1	970,3	tak	równomierny/ nierównomierny
8	maturus	M	1	1625,9	tak	nierównomierny
9	infans I (ok. 5 lat)	?	1	77,9	---	równomierny
10	---	---	---	---	---	---
11	?	?	1	0,3	---	równomierny
12	infans I (ok. 3 lata)	?	1	113,7	---	równomierny
13	maturus	K	1	370,6	---	równomierny
14	---	---	---	---	---	---
15	infans I (ok. 3 lata)	?	1	41,7	---	równomierny
16	infans I (ok. 4 lata)	?	1	266,6	tak	równomierny
17	---	---	---	---	---	---
18	adultus	K	1	1539,7	tak	równomierny
19	juwenis lub powyżej	K?	1	139,6	tak	równomierny
20	infans II (ok. 10-11 lat)	?	1	548,4	tak	równomierny
21	juwenis-adultus	K?	1	764,7	---	równomierny

Zestawienie 1. Najważniejsze dane uzyskane na podstawie analiz antropologicznych

ROLA MIKROREGIONU WIERZAWICKIEGO W STRUKTURZE OSADNICZEJ KT I TKL

Osadnictwo ludności kultury trzcinieckiej w najbliższym sąsiedztwie stanowiska nr 4 w Wierzawicach reprezentowało 12 stanowisk (ryc. 6), z których tylko na tym jednym przeprowadzono badania wykopaliskowe. Stanowiska te nie tworzyły większych struktur i osadnictwo ma tu charakter bardzo luźny. Warto jednak zwrócić uwagę na dwa preferowane sposoby lokowania stanowisk. Pierwszy związany z doliną Sanu i łęgami wiązowo-jesionowymi gdzie widoczne są dwa nieco większe zgrupowania stanowisk. Drugi związany jest z kolei z borami sosnowo-dębowymi i łęgami jesiono-olszowymi w głębi płaskowyżów Kolbuszowskiego i Tarnogrodzkiego; wystąpiły tam tylko pojedyncze stanowiska nie tworzące większych struktur.

Dość silnie w analizowanym regionie zaznaczyło się osadnictwo TKL (ryc. 6) – z badanego obszaru pochodzą aż 104 stanowiska, z których na kilkunastu przeprowadzono badania wykopaliskowe. Wśród tych ostatnich wymienić należy cmentarzysko Tryńcza 4 oraz znajdujące się w niedalekiej odległości od omawianej tu nekropoli cmentarzysko Wierzawice 18; z tej ostatniej nekropoli pochodzi kilkadziesiąt pochówków, które niestety tylko po części zostały opracowane. Ponadto na południowo-wschodnim skraju omawianego tu obszaru znajdowało się cmentarzysko w Paluchach 1, będące największym z dotychczas przebadanych stanowisk tej kultury. Z kolei południowo-wschodnią granicę analizowanego obszaru stanowi kompleks stanowisk w okolicach Grodziska Dolnego z osadą na stanowisku Grodzisko Dolne 22 i cmentarzyskami Grodzisko Dolne 1 i 2. Stanowiska te reprezentowały wszystkie trzy fazy rozwoju TKL. Charakterystyczną jest lokalizacja niemal wszystkich tych stanowisk wzdłuż doliny Sanu. Pod względem potencjalnej roślinności są to łęgi wiązowo-jesionowe, grady i w mniejszym stopniu łęgi jesionowo-olszowe. Jedynie na obszarze Płaskowyżu Tarnogrodzkiego więcej stanowisk grupowało się w pobliżu łęgów jesionowo-olszowych wzdłuż rzeki Tanwi w jej ujściowym odcinku. Należy jeszcze odnotować, niemal całkowity brak stanowisk TKL w głębi Płaskowyżu Kolbuszowskiego. Warto również zaznaczyć, że większość stanowisk na omawianym obszarze grupuje się w pobliżu cmentarzysk które znajdowały się we w miarę równej odległości od siebie wyznaczając sieć 25 mniejszych skupisk osadniczych.

Ryc. 6. Stanowiska KT i TKL na tle roślinności potencjalnej w najbliższym otoczeniu cmentarzyska Wierzawice 4